

U SLUŽBI GLAZBE I LITURGIJE

Službene i ceremonijalne odore crkvenih zborova: tradicija, simbolika i suvremene smjernice

MILAN HIBŠER

SLUŽBENE ODORE CRKVENIH ZBOROVA DUBOKO SU UKORIJENJENE U LITURGIJSKOM ŽIVOTU CRKVE. ONE NISU SAMO ODJEVNI PREDMETI, VEĆ SIMBOLI POSVEĆENOSTI I DOSTOJANSTVA. NJHOVA PRISUTNOST U LITURGIJI ISTIČE VAŽNOST ZBORA KAO LITURGIJSKOG SLUŽITELJA TE PRIDONOSI VIZUALNOM JEDINSTVU I DUHOVNOM OZRAČJU BOGOSLUŽJA. CILJ OVOGA ČLANKA JEST PRIKAZATI POVIJESNI RAZVOJ, TEOLOŠKO ZNAČENJE I PRAKTIČNE SMJERNICE ZA IZRADU I UPORABU SLUŽBENIH ODORA CRKVENIH ZBOROVA U SUVREMENOM KONTEKSTU.

Službene odore crkvenih zborova imaju duboko ukorijenjenu tradiciju u liturgijskom životu Crkve. Od najranijih vremena odora koja prati liturgijske obrede nije samo simbolična, već također odražava dostojanstvo, poštovanje i ozbiljnost trenutaka koje zbor svojim pjevanjem oplemenjuje. Kroz povijest je dizajn crkvenih odora znatno evoluirao, no osnovna načela ostala su dosljedna – odore moraju biti prikladne za svetost liturgije i odražavati duh molitve i uzvišenosti.

TEOLOŠKO I LITURGIJSKO UTEMELJENJE

Vatikanski sabor, osobito konstitucija *Sacrosanctum Concilium* (1963.),¹ naglasio je važnost liturgijskog obreda

i ulogu glazbe u njemu. Preporučio je da sve liturgijske geste, uključujući odoru, budu usklađene s dostojanstvom i skladnošću božanske službe. Odora zbora stoga nije samo odjevni predmet, već simbol služenja u Božjem domu, odraz poštovanja prema božanskom i ljudskom okupljanju. Također, papa Benedikt XVI. u motupropriju *Summorum Pontificum* (2007.)² naglašava važnost očuvanja tradicionalnih vrijednosti u liturgiji, uključujući i liturgijsko pjevanje. Potiče zajednice na očuvanje dostojanstva liturgije, u kojem odjeća zbora treba odražavati skromnost i omogućiti pjevačima neometano obavljanje svoje službe, čime se pridonosi skladnom i dostojanstvenom obredu.

¹ Drugi vatikanski sabor, *Sacrosanctum Concilium*, Konstitucija o svetoj liturgiji, 4. prosinca 1963., br. 34; 112–116; 122–125.

² Benedikt XVI., *Summorum Pontificum*, Apostolska konstitucija o uporabi rimskoga liturgijskog misala iz 1962., 7. srpnja 2007.

POVIJEST ZBORSKOG ODIJEVANJA I ODORA *SCHOLE CANTORUM*

Odras vjere i posvećenosti u liturgiji

Schola cantorum (u značenju izučene skupine crkvenih pjevača, tj. crkvenog zbora) razvijala je tijekom različitih povijesnih razdoblja specifičan stil odijevanja svojih članova. Odjeća članova *schole cantorum* imala je važnu ulogu u oblikovanju njihovog identiteta unutar liturgijskog okvira. Funkcija odjeće nije bila samo praktična, već i simbolička, jer je odražavala posvećenost, disciplinu i zajedništvo pjevača. Razvijajući se paralelno s rastom glazbenih institucija unutar Crkve, odjeća pjevača postala je važan vizualni element koji je pomagao u definiranju njihove uloge u svim obredima.

POČETCI: SKROMNOST I SIMBOLIKA U RANIM DANIMA CRKVE

U ranokršćanskoj liturgiji odjeća koja je nošena tijekom bogoslužja bila je jednostavna, funkcionalna i simbolična.³ Članovi *schole cantorum* obično su nosili monaške halje ili jednostavne liturgijske halje koje su im omogućavale slobodno kretanje i koncentraciju na obred, a ne na vanjske ukrase. Oblačenje je simboliziralo skromnost i duhovnu posvećenost, ističući pjevačevu ulogu u bogoslužju.

Tijekom ranog srednjeg vijeka pjevači su nosili jednostavne tunike, obično u crnim ili tamnim bojama,

³ Augustus Welby Northmore Pugin, *Ecclesiastical Vestments: Their Development and History*, London: Charles Dolman, 1844. dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/56494/56494-h/56494-h.htm>.

Zbor, iz Časoslova, Pariz 1450. - c. 14 Britanska knjižnica
MS Harley 2971 f. 109v

koje su bile usklađene s liturgijskim propisima toga vremena.

Oblačenje je bilo pod utjecajem monaških tradicija jer su mnogi pjevači raznih *schola cantorum* bili monasi ili redovnici koji su slijedili pravila strogih redovničkih konstitucija. Osim toga, tunike i halje koje su se nosile imale su praktičnu funkciju, budući da su omogućavale slobodno pjevanje, ali i simbolički prikazivale njihovu duhovnu posvećenost.⁴

⁴ Joseph Dyer, "The Schola Cantorum in Rome in the Middle Ages," *Early Music History* 4 (1984): 89–131; *Catholic Encyclopedia*, "Schola Cantorum".

Prikaz *schole cantorum* iz 14. stoljeća kako nastupa u crkvi.

SREDNJI VIJEK: FORMALIZACIJA I RAZLIKOVANJE ULOGA

U srednjem vijeku, s razvojem *schole cantorum* kao formalne institucije, dolazi do prvih pokušaja formalizacije službenih odora. Pjevači su počeli nositi specifične halje koje su im omogućavale razlikovanje od ostatka vjerničke zajednice, čime su naglašavali svoju ulogu u obredu. U tom razdoblju *schola cantorum* postaje sve odvojenija od drugih dijelova zajednice, a odjeća pjevača postaje simbol stručnosti, posvećenosti i svetačkog statusa.

Najpoznatiji i najprepoznatljiviji oblik odjeće članova mnogih *schola cantorum* u srednjem vijeku bila je crna ili tamna tunika s kapuljačom. Kapuljača je imala praktičnu svrhu u zaštiti od vremenskih nepogoda, a uz to i simboličku funkciju, označavajući pjevače kao osobe posvećene Božjoj službi. Osim toga, tunike su bile izrađene od jednostavnih, ali trajnih

materijala, poput vune ili lana, kako bi pjevači bili prikladno odjeveni za dugotrajne obrede i bogoslužja.

RENEZANSANS I BAROK: BOGATSTVO I PRESTIŽ

Tijekom renesanse i baroka, s razvojem polifonije i složenijih glazbenih oblika, promijenila se i funkcija pjevača / zborova. Zborovi u ovom razdoblju postaju i simboli prestiža i glazbene izvrsnosti. Zborska odjeća tada se počela razlikovati od skromnih tunika iz ranijih razdoblja, a pjevači su počeli nositi bogatije, ukrašene odore.

Za vrijeme baroka zborovi su počeli nositi posebne liturgijske halje koje su uključivale elemente iz kraljevskih i plemićkih stilova toga vremena. Pjevači su nosili halje ukrašene zlatnim i srebrnim detaljima, a bogati materijali poput svile i baršuna davali su svečani ton njihovim odorama. Pored toga, halje su se počele razlikovati po boji i kroju, s posebnim naglaskom na formu i simboliku koju su one nosile. Crkvena odora više nije bila samo funkcionalna, već je postala i izraz prestiža, izražavajući visoki status članova *schole cantorum* u crkvenoj hijerarhiji.

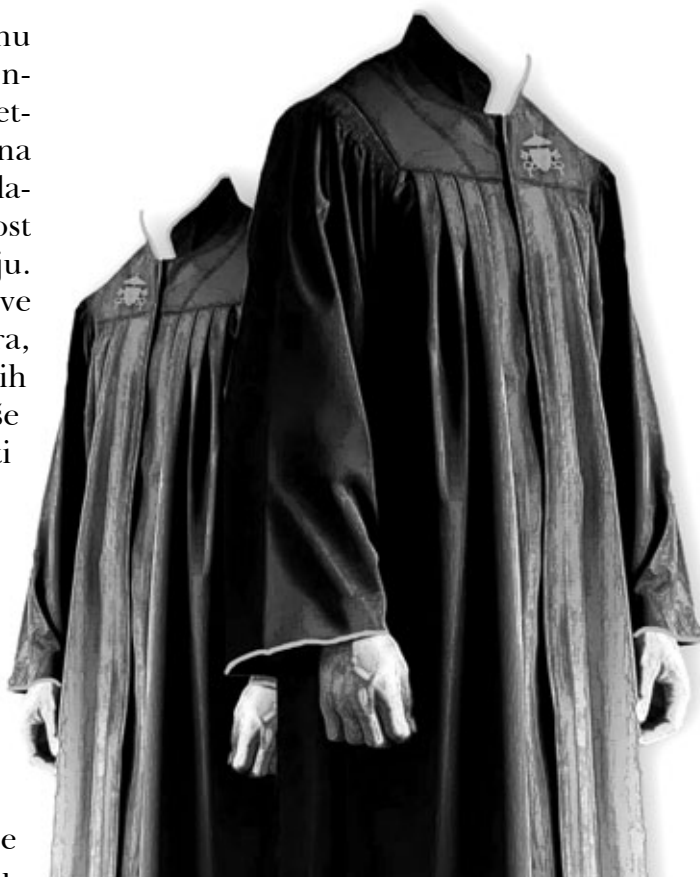
MODERNO RAZDOBLJE: POVEZANOST TRADICIJE I MODERNA STILIZACIJA

U ovom razdoblju praksa nošenja crkvenih odora prolazi kroz značajnu evoluciju. Iako mnoge crkve i institucije još uvijek koriste tradicionalne ceremonijalne halje, moderno doba postavlja nove izazove u praktičnosti, ali i u estetskoj percepciji. S obzirom na potrebe za udobnošću, mobilnošću i praktičnošću, mnogi zborovi preferiraju jednostavnije, ali sofisticiranije

odore koje omogućuju optimalnu udobnost. Osim toga, postoji tendencija za očuvanjem simboličnih i estetskih elemenata koji podsjećaju na bogatu povijest i tradiciju, ali s naglaskom na funkcionalnost i praktičnost u današnjem liturgijskom okruženju. Moderni dizajneri često unose nove materijale i tehnike u izradu odora, poput viskoze, mikrofibre i novih vrsta tkanina koje omogućuju lakše održavanje, dok estetski elementi poput zlatnih linija, diskretnih vezova ili pletenih rubova podsjećaju na povijesnu baštinu.

DUBLJE POVEZIVANJE POVIJESTI I TRENUTAČNE PRAKSE

Povijest crkvenih odora zbora i dalje ima ključnu ulogu u oblikovanju današnjih odora, jer omogućuje duboko razumijevanje njihove funkcije unutar liturgije. Iako su mnoge crkvene institucije prošle kroz modernizaciju svojih praksi, sama svrha odora ostaje ista – one moraju biti odraz discipline i posvećenosti koju zborovi unose u liturgijske obrede. Moderni dizajn mora biti prožet poštovanjem povijesnih obrazaca, ali i odgovarati potrebama današnjeg vremena. Povijesni aspekt odora pjevača ne treba gledati kao nešto zastarjelo ili nepotrebno, nego kao temelj na kojem se grade današnje prakse, gdje je važnost tradicije u oblikovanju identiteta zborova i dalje prepoznatljiva. Uvođenjem suvremenih materijala i dizajnerskih pristupa možemo zadržati dugoročnu povezanost s prošlim vremenima, dok istovremeno osiguravamo da odore zadovolje funkcionalne zahtjeve današnjega liturgijskog života.

Maketa ceremonijalne odore zbora "Tomislav Talan", Bazilika sv. Antuna Padovanskoga u Zagrebu.

ODORE CRKVENIH ZBOROVA U PRAKSAMA RAZLIČITIH TRADICIJA

Rimokatolička Crkva

U rimokatoličkim crkvama odora zborova temelji se na tradicionalnim liturgijskim smjernicama koje su razvijane kroz stoljeća, a novije prilagodbe omogućuju veću udobnost i praktičnost. U nastavku donosimo popis odjevnih predmeta koje zborovi obično nose.

Alba. Bijela, jednostavna haljina koja simbolizira čistoću. Alba je temeljna liturgijska odora koja omogućuje slobodu kretanja i udobnost tijekom obreda. Nošenje albe također

Zbor Sikstinske kapele (*Cappella Musicale Pontificia Sistina*)

podrazumijeva duhovnu posvećenost i pripravnost za sudjelovanje u svetom činu.

Dalmatika. Šira odora s dugim rukavima, često ukrašena zlatnim ili srebrnim detaljima, nošena u većim crkvama poput katedrala ili na važnijim liturgijskim događanjima. Dalmatika je često ukrašena kako bi odražavala svečanost liturgijske službe i važnost trenutka, a pri tome ne ometa udobnost pjevača.

Reverenda i stola (štola). *Reverendus* ("dostojan poštovanja") obično je duži plašt ili odora koja se nosi preko osnovne odjeće, a ima simboličku ulogu u očuvanju dostojanstva liturgijskog obreda. Reverenda je najčešće nošena u velikim obredima. (U ovom tekstu reverenda se promatra kao *terminus technicus* koji označava liturgijski odjevni predmet zbornih pjevača, čija je estetska uloga izražavanje ljepote, sklada i svetosti te podržavanje dostojanstvenog i aktivnog sudjelova-

nja u bogoslužju, u skladu s načelima Drugoga vatikanskog sabora).

ANGLIKANSKA CRKVA

U anglikanskim crkvama odora zborova ima dugu povijest, usmjerenu prema liturgijskim običajima i tradicijama. U nastavku donosimo opis njihovih odjevnih predmeta.

Surplice. Bijela, kraća odora koja simbolizira čistoću. Obično se nosi iznad albe i drugih liturgijskih odora, a predstavlja simbol liturgijske posvećenosti i čistoće. Iako je primarno nosi svećenstvo, također je prisutna u anglikanskim zborovima.

Cotta. Manja verzija *surplicesa*, često kraća i praktičnija, obično nošena za manje formalne službe. *Cotta* se najčešće nosi uz reverendu ili kao dio dnevnih liturgijskih službi, pružajući jednostavnost i upotrebljivost.

Reverenda. Duga i formalna odora koja se povremeno nosi u anglikan-

skim zborovima, ali je češće prisutna među svećenstvom i klisterima. Reverenda je simbol formalnosti i posvećenosti, a obično se nosi u kontekstu većih i važnijih liturgijskih događanja.

CRKVA U FRANCUSKOJ

Francuski zborovi, iako slijede liturgijske smjernice Rimokatoličke Crkve, obogaćeni su bogatom tradicijom i lokalnim varijacijama koje odražavaju specifične kulturne i povijesne utjecaje. U francuskim crkvama i katedralama najčešće nošene odore uključuju sljedeće odjevne predmete.

Alba i dalmatika. *Alba* je najčešća odora, jednostavna i funkcionalna, simbolizira čistoću. U velikim crkvama i katedralama, poput Notre Dame u Parizu, često se nosi *dalmatika* s naglašenim zlatnim vezom koji dodaje svečani i liturgijski karakter. Dalmatika je česta kod važnijih obreda, gdje njezini ukrasi i bogati detalji odražavaju svečanost trenutka.

Odora plave boje. U kontekstu Notre Dame u Parizu, plava boja koju nose pjevači povezuje se s francuskom kraljevskom tradicijom i državnim simbolima. Tradicionalno, plava boja također ima duboko duhovno značenje, povezujući se s nebesima i božanskom milošću, ali i s Marijom, Majkom Božjom, koja se često prikazuje u plavim haljinama.

CRKVA U NJEMAČKOJ

Njemačka praksa u liturgiji slijedi osnovne smjernice Rimokatoličke Crkve, no ističe se specifičnostima koje su oblikovane kroz bogatu povijest i kulturni kontekst zemlje. Zborovi u Njemačkoj obično nose albu, dalmatiku i reverendu.

Zbor Notre Dame Paris.

Alba i dalmatika. Česta kombinacija tih dvaju odjevnih predmeta prisutna je u velikim crkvama poput katedrale u Kölnu. Jednostavna i bijela alba simbolizira čistoću, dok dalmatika s bogatim ukrasima i često zlatnim detaljima dodaje svečani ton i naglašava liturgijsku važnost obreda.

Reverenda. Prisutna je u manjim zajednicama i starijim crkvama, gdje se cijene tradicija i povijest. Iako nije toliko česta kao *alba* ili *dalmatika*, *reverenda* ostaje važan simbol liturgijske odore u određenim liturgijskim prigodama, posebno u crkvama s dugom povijesti i bogatom tradicijom.

Zbor Westminsterske opatije

PREPORUKE ZA NOVE DIZAJNE I MATERIJALE ODORA ZBORA

Dizajn odora crkvenih zborova danas mora balansirati između estetike, praktičnosti i liturgijske usklađenosti, uz dodatak modernih elemenata koji odgovaraju suvremenim potrebama i standardima. I nadalje ostaju snažan vizualni simbol koji povezuje zajednicu s duhovnim značajem liturgije. U nastavku donosimo neke od ključnih smjernica.

Jednostavnost i dostojanstvenost

Iako suvremeni dizajn nudi više mogućnosti izbora, jednostavnost i dostojanstvo ostaju temeljni principi. Odore trebaju biti suzdržane, bez previše ukrasa i revijalnosti, ali istovremeno dovoljno elegantne da odražavaju ozbiljnost liturgije. Preporučuje se korištenje tkanina s minimalnim sjajem, koje zadržavaju bogat vizualni dojam, dok krojevi omogućuju slobodu kretanja. Ova ravnoteža

omogućuje pjevačima da se fokusiraju na glazbeni zadatak, bez ometanja svojim izgledom.

Boje i simbolika

Boje odora u najboljem slučaju trebale bi biti usklađene s liturgijskim ciklusima i simbolikom svake liturgijske prigode (ako za to postoje uvjeti). Tradicionalne boje poput crne, bijele, crvene, zelene i ljubičaste uvijek imaju svoju funkciju, no mogu se dodati i nijanse tamnih plavih boja ili srebrni detalji kako bi se unio moderan, ali skroman vizualni identitet. Na primjer, tamnoplave ili grafitne nijanse mogu donijeti dubinu i eleganciju, dok su zlatni ili srebrni detalji diskretno istaknuti kroz minimalne vezove ili trake, čime se stvara suptilan, ali snažan liturgijski dojam.

Materijali

Suvremeni materijali poput mikrofibre, tehnički viskozni materijali i prirodni lan pružaju udobnost i upo-

trebljivost u liturgijskim obredima. Takvi materijali omogućuju slobodu kretanja, prozračnost i postojanost vizualnog dojma. Visoko kvalitetni materijali poput svile i viskoze mogu istaknuti eleganciju, no treba voditi računa o njihovoj dugovječnosti i la-koći održavanja.

Oblik i kroj

Minimalistički krojevi s moder-nim detaljima predstavljaju važnu promjenu u odnosu na tradicionalne krojeve. Iako su tradicionalni modeli još uvijek popularni, danas se kori-ste i elegantniji krojevi koji su blizu tijelu, ali ne ometaju slobodu kreta-nja. Zamišljeni su tako da omoguće pjevačima da se usmjere prema svom zadatku, a da pritom odora bude ne-pretenciozna, ali dostojanstvena. De-talji poput diskretnih zlatnih ili srebr-nih traka, pletenih rubova ili moder-nih asimetričnih linija mogu dodatno naglasiti modernost.

Prilagodljivost i modernizacija

Suvremeni pristup odorama ne is-ključuje tradiciju, već je nadopunju-je elementima koji omogućuju veću prilagodljivost. Primjerice, odore bi trebale biti dostupne u različitim ve-ličinama i sustavima prilagodbe da bi

se osigurala udobnost svakog pjevača, bez obzira na fizičke razlike. Također, omogućavanje modularnosti odora (kroz izmjenjive elemente poput re-verendi ili rukava) omogućuje lako prilagođavanje specifičnim liturgij-skim potrebama ili godišnjim dobima. Korištenje modernih tehnika izrade, poput 3D-veza ili digitalnog printa, svakako može unijeti inovativnost, bez narušavanja duhovnog značenja odore.

Za razumijevanje ove tematike ključno je nastaviti cijeniti i njegovati duboku povezanost tradicije i novih tendencija. S obzirom na dinamiku koja se razvija unutar liturgijskog ži-vota i glazbenih zajednica ili grupa, važno je poticati daljnje istraživanje uloge ceremonijalnih zborskih odora, s naglaskom na njihovu funkcional-nost, simboliku i estetsku vrijednost. Razumijevanje ove teme ne smije sta-ti na povijesnom aspektu, već treba integrirati suvremene izazove, kao što su udobnost i praktičnost, u kontek-stu vjerničke službe i pjevanja. Time će se osigurati da zbarske odore za-drže svoju dostojanstvenost i važnost u budućim liturgijskim obredima, a istovremeno ostanu relevantne i pri-lagodljive novim vremenima.